
– Jeg er læge, sa han, og staar til tjeneste

TIDLIGERE I TIDSSKRIFTET

JULIE DIDRIKSEN

julie.didriksen@tidsskriftet.no

Tidsskriftet

Øvre Richter Frichs karakter, den høyreiste og blonde kirurgen Jonas Fjeld, er antageligvis Norges mest kjente fiktive lege. Sitatet «Jeg er norsk læge, sa han enkelt, og mengden vek til side» nevnes ofte i samme åndedrag, men det står ikke slik i bøkene. Så hvor kommer det egentlig fra? Ole Didrik Lærum, Ragnar Stien og Erlend Hem tok i Tidsskriftet nr. 23–24/2013 opp jakten på det originale sitatet. På tidsskriftet.no kan du lese hele artikkelen, under følger et utdrag (Tidsskr Nor Legeforen 2013; 133: 2490–2). Siden 2013 har for øvrig alle de nevnte bøkene blitt digitalisert og tilgjengeliggjort hos Nasjonalbiblioteket.

«Jeg er norsk læge» – et sitat med eget liv

Ole Didrik Lærum, Ragnar Stien, Erlend Hem



Faksimile

(...) Vi ønsket å komme til bunns i dette mysteriet. Hvordan lyder det originale sitatet? Det finnes ikke i sitatordbøker.

Nasjonalbiblioteket har digitalisert 16 av de 21 Jonas Fjeld-bøkene. Disse er søkbare i fulltekst gjennom nettsiden bokhylla.no (1.4.2013). Ved å søke på «Jeg er læge» får vi treff i sju av bøkene. Flere steder presenterer han seg også som «norsk læge». Søkeordet «mengden» gir seks treff, men ingen av dem finnes i den formen som Willy Dahl gjengir det.

Ettersom det digitale biblioteket ikke er helt komplett, har vi lest de fem Jonas Fjeld-romanene som ikke er tilgjengelig via bokhylla.no: *Hammerslaget* (1917), *Lucifers øie* (1920), *Jorden som dræper* (1921), *Nordlysets datter* (1934) og *Menneskejegerne* (1935).

Det nærmeste vi har kommet, er en passasje i *Lucifers øie* (1920). Jonas Fjeld kommer forbi et åsted i London der en person ligger livløs i gaten, men folk stimler sammen og han når ikke frem i menneskemengden for å gi hjelp: «Fjeld banet sig vei gjennom den lille klynge. – Jeg er læge, sa han, og staar til tjeneste.» (s. 80–1).

Sitat med eget liv

Vår konklusjon er at den mest kjente versjonen av sitatet er en konstruksjon eller en sammenstilling av flere av Frichs beskrivelser av sin legehelt (tab 1). Betegnelsen «apokryft sitat» er antakelig en dekkende beskrivelse.

Tabell 1

Varianter av Jonas Fjeld-sitatet

Sitat	Kilde
«Fjeld banet sig vei gjennom den lille klynge. – Jeg er læge, sa han, og staar til tjeneste.»	Lucifers øie, 1920
«Jeg er norsk lege. Mit navn er doktor Jonas Fjeld.»	Carling, 1976
«Jeg er norsk læge, sa han enkelt, og mengden vek til side.»	Willy Dahl, personlig meddelelse, 1992
«Mitt navn er Jonas Fjeld. Jeg er norsk lege!»	Hals Gylseth, 1997
«Mitt navn er Jonas Fjeld. Jeg er lege!»	Hals Gylseth, 1997

Vi synes at Willy Dahls variant er den beste: «Jeg er norsk læge, sa han enkelt, og mengden vek til side». Det er fordi den viser til fulle hvilken respekt folk hadde for den medisinske profesjonen, ved at de øyeblikkelig vek til side, selv om Fjeld sa det helt enkelt. Men det er et par interessante forskjeller mellom originalen i *Lucifers øie* og Willy Dahls versjon: Det var ikke slik at mengden vek til side i ærbødighet. Dr. Fjeld måtte brøyte seg frem. Dessuten presenterer han seg i originalen ved å stå til tjeneste – det er altså den tjenestevillige, kanskje oppofrende, legen som viser seg, ikke den mer brautende typen, som man vel kan fornemme ut fra Dahl-sitatet.

Det er ingen klare fellestrekk ved de ulike situasjonene der Fjeld presenterer seg, og heller ikke slik at det naturlig utledes at en menneskemengde skulle vike til side. Hvorfor har da dette sitatet oppstått? Antakelig må det ha med omverdenens syn på legen å gjøre, på legerollen med dens antatte respekt og arroganse. Carlings tekst stammer i så måte fra en tid da skepsisen til legens autoritet var økende.

Det finnes en rekke apokryfe sitater i medisinen. «Sjelden kurere, ofte lindre, alltid trøste» og «primum non nocere» – fremfor alt ikke skade – er de mest kjente. Opprinnelsen er uklar, men slike konstruerte sitater lever i beste velgående. Hvorfor har de fått leve så lenge? Antakelig fordi de er så bra at noen burde ha uttalt dem.

Helt ubeskjeddent hevder vi at opplysningene om Jonas Fjeld-sitatet er et aldri så lite gjennombrudd i norsk medisin og i norsk litteraturhistorie. Sitatet er ikke helt slik vi har trodd og brukt det. Like fullt er historien om et av de mest kjente legesitatene i landet både verdifull og tankevekkende. Den viser hvordan sitater kan oppstå og leve sitt eget liv.

Publisert: 2. august 2023. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.23.0393

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 13. september 2026.